

Тема: Лотуо «Оонньоубут-сайдабыт».

«Оҕо оонньоон олоххо үөрэнэр,
ол үөрэҕэ кини тус олобор
улахан оруолу оонньоур...».

К.Д.Ушинский.

Оҕо оонньоон улаатар, сайдар, үөрэнэр. Ити туһунан оскуола иннинээҕи педагогика уонна психология наукаларын эйгэтигэр биллэр-көстөр элбэх учуонайдар К.Д.Ушинский, Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, Д.Б.Эльконин о.д.а. диригинник чинчийэн, үөрэтэн, ырытан бигэргэспиттэрэ, оонньоу оҕо сайдыытын мэхтиэтэ буоларын дакаастаабыттара.

Оонньоу, оҕо өйө-санаата, билиитэ-корүүтэ, тыла-өһө, уйулҕата-изйиитэ, этэ-сиинэ сайдарыгар, дьону кытта бодоруһа-алтыһа үөрэнэригэр быһаарар суолталаах тутуу дьарык буолар. Онон оскуолаҕа кириэн иннинээҕи саастаах оҕону иитии-үөрэтии федеральной государственной үөрэх стандартыгар оонньоу, бодоруһар уонна чинчийэр дьарыгы кытта сэргэ, оҕону сайыннарар сүрүн дьарык быһыытынан кирибитэ. Оонньоу араастаах буолар. Ол иһин билигин оҕо оонньоур эйгэтин табан тэрийии үөрэх-иитии салаатын биэр улахан соруга уонна кыһалҕата буолар.

Уһулччу суолтата.

Оҕо үс саһыттан сэттэтигэр диэри оонньоу арааһын баһылыыр кэмэ. Бу саһыгар кини бэйэтин саастыылаахтарын кытта тапсан оонньоурга үөрэнэр, бииргэ тапсан, тэннэ кэпсэтэн, бодоруһан сылдьара кини сайдыытыгар тирэх буолар. Ону таһынан, саха оҕото кыра эрдэбиттэн төрөөбүт дойдутун, айылҕатын, кыллаларын билэн, таптаан, норуотун тылын барҕа баайын, мындыр өйүн, сахалыы куттаах-сүрдээх дьонуннаах киһи буола улаатара билигин кэм ирдэбилэ буолла.

Ол эрэн оскуола иннинээби саастаах оҕоҕо сөптөөх, сахалыы төрөөбүт дойдутун айылҕатын, кыылларын, сүөһүлэрин, тулалыыр эйгэтин үөрэтэр, ону кытта элбэх буолан дуоһуйа оонньуур оонньуута аҕыйах. Ол иһин уһуйаан иитээччилэригэр көмөлөөх, дьиэ-кэргэни түмэн оонньотор «Оонньуубут-сайдабыт» диэн лотуо онордум.

Сыала: Оскуолаҕа киириэн иннинээби улахан саастаах оҕолорго, оонньуу (лотуо) нөнгүө сангарар сангатын сайыннарыы, билиитин-көрүүтүн кэнэтии.

Соруктар:

- Тылы байытыы, ситимнээх санганы сайыннарыы;
- Оҕоҕо төрөөбүт дойдутун, айылҕатын, тулалыыр эйгэтин туһунан билиини биэри, онно олобуран сөптөөх сыһыаны үөскэтии;
- Өйдөөн көрөр, болбойон оонньуур, түмүгүн таһаарар, бэйэтин санаатын этэр, түргэнник иилэ хабан өйдүүр сатабыллары инэрии;
- Оҕолору кытта бодоруһан, оонньуу быраабылатын тутуһан оонньууру ситиһии;
- Төрөппүттэри, лотуо оонньуунан интэриэстэрин тардан, оҕолору дьиэлэригэр оонньотоллорун курдук ынырыы.

Оонньуу ис хоһооно:

Лотуо – 7 темаҕа ойуулаах, 2 ойуута суох уонна 1 соруудахтаах карточкалаах, 56 ойуулаах фишкалаах, мөһөөччүктээх, очколаах. Бу оонньуу Саха сириг тыа кыылларын, дьиэ кыылларын, сүөһүлэрин, көтөрдөрүн чыычаахтарын, мастарын, сир астарын, сибэккилэрин билсэргэ, хатылыырга, үөрэтэргэ тууланар.

1 карточка-тыа кыыллара: эһэ, куобах, тайах, бөрө, бэдэр, **хаас**, тиинг.

2 карточка-дьиэ кыыллара: ыт, бөтүүк, ат, **баабыр**, куурусса, сибиинньэ, ынах, куоска.

3 карточка-көтөрдөр: хараччы, тонсобой, кыталык, хотой, куба, мэкчиргэ, **чооруос**, улар.

4 карточка-чыычаахтар: күөрэгэй, эһэ чыычааҕа, ымыы , тулдук, барабыай, сылгы чыычааҕа, татыйык, **суор**.

5 карточка-мастар: **хаппырыас**, бэс, сарбынньах, хатын, тиит, харыйа, дьулугур.

6 карточка-сир астара: дьэдьэн, сугун, хаптаҕас, моонньоһон, **банан**, отон, моруоска, дөлүһөн.

7 карточка-сибэккилэр: ньургунун, сардаана, **роза**, кырсаада, кучу, баҕа батаһа, ньээм, чораан.

Оҕо аайы ойуулаах карточка бэриллэр. Ыҕтааччы мөһөөччүктэн ойуулаах фишкалары биир-биир хостоон көрдөрөр. Оҕо бэйэтин карточкатыгар баар ойууну көрдөбүнэ сөпкө ааттыыр, фишканы ылан урунар. Ким карточката эрдэ туолбут – кыайыылаах тахсар. Салгыы соруудахтары толороллор. Сорудаҕы түргэнник уонна сөпкө онорбут очко ылар.

Сорудахтар.

1 сорудах: сыһаны бул. Того бу ойуу сыһа кирибит дии санаатын?

2 сорудах: карточка ойууларыгар сөптөөх ыйытыылар.

1 карточка: Бу кыыллары того тыа кыыллара диэн ааттыыбыт? Кыһын куобах түүтэ хайдах өгнөөх буоларый? уо. д. а.

2 карточка: Бу дьииэ кыыла (ыт, бөтүүк, ат, куурусса, сибиинньэ, ынах, куоска) дьонно тугу туһалыырый, того дьонно иитэллэрий? уо. д. а.

3 карточка: Ханнык көтөрү тыа бырааһа дириллэрий? Ханнык көтөр түүн бултууруй? уо д. а.

4 карточка: Ханнык чыычаах кыһын кыстыырый? Сааскы маннайгы чыычаах. уо. д. а.

5 карточка: Ханнык мас сайын уонна кыһын биир өгнөөбүй? Ханнык мас эриэхэлээбий? уо.д.а.

6 карточка: Ханнык сир аһа уга иннэлээбий? Ханнык сир аһа от ыйын саамай итии кэмигэр үүнэрий? уо.д.а

7 карточка: Ханнык сибэкки саас маннай тылларый? Ханнык сибэкки Кыһыл кинигэбэ киирбитэй? уо.д.а.

Боппуруостары иитээччи, ытааччы, төрөппүт төһө баҕар, бэйэтин дьарыгар, оонньуутугар сөп түбэһиннэрэн уларытыан сөп.

3 соруудах: Ойуута суох карточкаҕа тыа кыылларын (дьиэ кылларын, көтөрдөрү, чыычаахтары, мастары, сир астарын, сибэккилэри) наардаан уур.

Уратыта:

1. Сахалы тыыннаах. Төрөөбүт дойдутун, айылҕатын, уунээйитин, ойуур кыылларын, дьиэ кыылларын, сибэккитин билсэн, үөрэтэн, билэн, таптаан, сахалы сөпкө санарарга, кэпсииргэ үөрэнэр.
2. Толкуйдатар соруудахтаах. Оҕо билиитин-көрүүтүн сайыннарар.
3. Очколаах. Оҕо кыайыыга дьулуһар баҕатын үөскэтэр.
4. Бодоруһа оонньуур. Элбэх оҕону кытта таспан оонньуурга, бэйэтин санаатын этэ үөрэнэр. Тэҥнэ кэпсэтэн, оонньуу быраабылатын тутуһан, бодоруһан сайдар.
5. Дьиэ кэргэни тумэр. Дьиэ кэргэн сынньаланын, бириэмэни бииргэ, туяалаахтык атаарарга угуйар.

Оонньуу быраабылата:

Оскуолаҕа кириэн иннинээҕи саастаах оҕолорго, дьиэ кэргэннэ аналлаах.

Оҕо аайы ойуулаах карточка бэриллэр. Ытааччы мөһөччүктэн ойуулаах фишкалары биир-биир хостоон көрдөрөр. Оҕо бэйэтин карточкатыгар баар ойууну көрдөбүнэ сөпкө ааттыыр, фишканы ылан уурунар. Ким карточката эрдэ туолбут – кыайыылаах тахсар. Салгыы соруудахтары толороллор. Соруудабы тургэнник уонна сөпкө онорбут очко ылар.

Туттуллубут материал:

А4 кумаабы, ламинат, мас, мас палочкалар, икки өттүлээх скотч, пластмассовой дьяаһык.

Түмүк

Ооньуу бэйэ бэйэни кытта алтыһыттан дуоһуйууну үөскэтэр. Бу ооньуу, оҕоҕо маннык сатабыллары уонна үөрүйэхтэри сайыннарыа дии саныбын: торообут тылынан ыраастык сангара үөрэнэр; тылын саппааһа элбиир; оҕо билиитэ кэниир; онорон көрөр, толкуйдуур, ырытар дьоҕура улаатар; оболору кытта тапсан ооньуур уонна түмсүүлээх буолар; дьон иннигэр холкутук тутта-хаптасылдыар, сангарар дьоҕура тупсар.

Туттуллубут литература:

1. Аммосов В.В. “Оҕо бодоруһан үөрэниитэ”. – Дьокуускай Бичик, - 1995. – 64с.
2. Гоголева М. И., Старостина В.А “Ойуур кыыллара: биллэрэр – көрдөрөр карточкалар” / (Е. В. Евсеева тылбааһа Е. Суржанинова ойуулар). – Дьокуускай : Айар, 2022. – 1 пака (16 отд.л.): ил. - (“Саха уһуйаана”).
3. Гоголева М. И., Старостина В.А “Дьэ кыыллара: хоһооннор, таабырыннар, ыйытыкта, өс хоһоонноро, тыл саппааһын байытыгы дьэ кыылларын сахалыы, нууччалыы, английскайды ааттара: биллэрэр-көрдөрөр карточка / (М. И. Гоголева, В. А. Старостина. – Дьокуускай: Айар, 2022. – 1 папка (16 отд.л.): ил. - (“Саха уһуйаана”).
4. Иванова Г. Н. – Айтыына “Үүнээйилэр сэхэргэһии, хоһооннор, ыйытыктар, таабырыннар, үүнээйилэр сахалыы, нууччалыы, англискайды ааттара 24 биллэрэр – көрдөрөр карточка / Г.Н. Иванова – Айтыына; С.А. Дегтярева; А. Постникова ойуулар. – Дьокуускай: Айар, 2022. 1 папка. (24 отд.л.) ил. - (“Саха уһуйаана”).
5. Карашенинников Е.Е., Холодова О.Л. Развитие познавательных способностей дошкольников. Для занятий с детьми 4-7 лет. – М.: МОЗАИКА-СИНТЕЗ, 2017. – 80 с.
6. “Кустук”: оскуола иннинээҕи үөрэхтээһин бырагырааммата / Т. И. Никифоров, Л. В. Попова. А. А. Скрябина (уо.д.а.); салайааччы Т. И. Никифоров научнай сайалааччы Л. В. Попова.– дьокуускай, 2020 - 132 с. – (“Саха уһуйаана”).
7. Саввин М.Н. “Тулалыыр эйгэни билиһиннэри уонна оҕо тылын сайыннары”. Дьокуускай, 1992.- 80 с.

8. Оонньуу –оюону иитии эйгэтигэр методической босуобуйа / Федер. Судаарыст. Үөрэх ыстандарта – сахалыы оюо тэрилтэтигэр (хомуйан онордулар Д.Г.Ефимова, Ю.В.Андросова). – Дьокуускай, 2016 -104с.
9. “Учет региональных и этнокультурных особенностей в основных образовательных программах дошкольных образовательных организаций Республики Саха (Якутия): (методическое пособие) / М-во образования Респ. Саха (Якутия), ФГБНУ “Нацч.-исследоват. Ин-т нац. РС(Я)” ; (сост.: С.С. Семенова, Д.Г. Ефимова, Ю.В. Андросова). – Якутск, 2015 – 72с. (ФГОС РС(Я)).
10. Ушинский К.Д. Воспитание человека /К.Д. Ушинский; сост. авт. встп. ст. С.Ф. Егоров. – Москва: Карапуз, 2000.-256 с.: ил – (Педагогика детства).
11. Федоров А.С.” Саха төрүт оонньуулар”. Дьокуускай Бичик, - 2011-96с.

Муниципальная бюджетная дошкольная образовательная организация
“Детский сад №3 “Мюрючээнэ” с. Борогонцы”

Тема: Лотуо “Оонньуубут- сайдабыт”

Толордо: Егорова Анисия Павловна

2023с., Борогон